

Nr 451.

Av herr **Hansson** i Önnarp m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 20, med förslag till allmän förfogandelag m. m.

Allmänt torde kunna uttalas, att man vid stiftandet av en förfogandelag och en ransoneringslag av permanent natur bör tillse, att lagstiftningen så utformas i detalj, att en riktig avvägning mellan allmänna och enskilda intressen kommer till stånd, särskilt beträffande förslag till stadganden, som avse ingripanden i den enskildes rättigheter även för det fall att varken krig eller krigsfara råder, föreligger skäl att icke onödigtvis uppoffra den enskildes intressen till förmån för det allmännas. Vid lagstiftningens slutliga utformning synes härvidlag böra observeras, att de oöverskådliga ekonomiska konsekvenser som följa av förfogandeingreppens skadeverkningar icke läggas å de enskilda endast av det skälet att de äro svåra att överblicka (jfr SOU 1952: 24 sid. 123). Av vikt är också enligt vår mening att fasthålla, att icke vid tillämpningen av förfogande- och ransoneringsföreskrifterna statsmakterna alltför mycket avhändas bestämmanderätten till förmån för de underordnade myndigheter åt vilka tillämpningen delegeras.

Under förarbetena har uttalats, att Kungl. Maj:t i fortsättningen icke på annan grund än med stöd av fullmaktslag och alltså icke med stöd av 89 § regeringsformen bör vidtaga åtgärder som omfattas av lagen. Härvid måste dock enligt ett uttalande undantag göras för ingripanden, som äro av mindre betydelse. Sådana ingripanden borde Kungl. Maj:t även i fortsättningen få göra med stöd av sin ekonomiska lagstiftningsmakt. I sin behandling av detta avsnitt (prop. sid. 41—44) har departementschefen icke tagit ställning till det påpekande, som gjorts vid remissbehandlingen, att definitionen av ingripanden av mindre betydelse varit alltför obestämd. Fråga har uppkommit huruvida detta spörsmål skall bedömas ur samhällets eller ur den enskildes synvinkel. Det förefaller i anledning härav önskvärt, att riksdagen i sin motivering uttalar, att det givetvis förutsättes, att ingripandet skall vara av mindre betydelse även ur den enskildes synpunkt.

Under förarbetena har enstämmigt framhållits, att den föreslagna lagstiftningen endast skall avse försörjningspolitiska intressen och så långt möjligt hållas fri från prispolitisk lagstiftning. Departementschefen uttalar emellertid (prop. sid. 50) att han utgår från att det "nära sambandet mellan försörjnings- och prisfrågor i praktiken ofta möjliggör en verksam

priskontroll beträffande sådana förnödenheter, som av försörjningspolitiska skäl blivit föremål för åtgärder enligt den allmänna fullmaktslagstiftningen". Detta uttalande synes motivera ett understrykande av den först uttalade principen så att densamma icke i tillämpningen undergräves.

Den kritik, som under remissbehandlingen framförts rörande förfogandelagens utvidgning till situationer, som icke falla under begreppen krig eller krigsfara, synes icke ha vederlagts av departementschefen. De synpunkter, som vid remissbehandlingen härvidlag böra beakta, och vad departementschefen uttalar i anledning härav synas icke utgöra något bärande skäl att införa alltför svävande bestämmelser i en lagstiftning av permanent natur.

Förfogandena utgöra expropriativa ingrepp för vilka ersättning skall lämnas. Ersättningen bör avspegla ett värde, som icke är betingat av alltför tillfälliga faktorer, som kunna påverka prisbildningen. Grundprincipen bör därför vara att full ersättning lämnas till den vars nyttighet tagits i anspråk. Ur denna synpunkt kan det te sig betänkligt att priser bestämda med stöd av en prisregleringslag utan vidare läggas till grund vid ersättningens beräkning. Man vet mycket litet om de förutsättningar och omständigheter, som komma att påverka dessa priser, och det är därför vanskligt att i en förfogande- eller ransoneringslag i förväg principiellt anknyta till dylika. Det bör också observeras, att den enskilde även vid priskontroll fritt kan välja huruvida han önskar avstå från sin nyttighet eller ej. Så är icke förhållandet vid ett förfogande. Då den enskilde sålunda icke råder över den tidpunkt vid vilken han skall avstå sin nyttighet bör ersättningen, som nyss sagts, följa allmänna expropriativa grunder. Ett dylikt förfarande lämnar utrymme för en mer nyanserad bedömning från fall till fall av ersättningens belopp. Skäl föreligger att hänsyn tages till förevarande spörsmål vid lagtexternas utformning.

I förslaget till förfogandelag 19 § tredje stycket stadgas, att ersättning må höjas över taxepreis om detta, på grund av särskilda omständigheter, innefattar obillighet. Uttrycket *må* giver vid handen att det här kan bli fråga om en skönsässig bedömning från myndigheternas sida. Det kan därför ifrågasättas om icke stadgandet bör utformas mera ovillkorligt, exempelvis genom att ordet *må* utbytes mot *skall*.

Propositionen innebär vidare en skärpning i förhållande till utredningens förslag så till vida att departementschefen ej anser sig kunna förorda ett stadgande, vilket skulle möjliggöra ersättning av statsmedel åt enskild medborgare, som drabbats särskilt hårt av en krisåtgärd (prop. sid 115). Skälen härför kunna icke anses bärande, och utredningens förslag bör därför återinföras i lagtexterna.

Det kan ifrågasättas om icke ersättningsgrunderna vid inlösen böra vara desamma som vid tvångsavstående. Det är ju ransoneringslagen som i sista hand betingar en inlösen, och kronan kan välja huruvida inlösen skall ske

eller ej. Några risker ur statsfinansiell synpunkt av det slag som departementschefen angivit synas därför icke föreligga.

I lagförslagen § 39 resp. § 40 skall husbonden svara för brott som begås av hans husfolk eller anställda liksom vore brottet begånget av honom själv, därest ej omständigheterna göra sannolikt att brottet skett utan hans vetskap och vilja. Förslaget har kritiserats såsom stridande mot allmänt gällande straffprocessuella grundsatser vad gäller bevisbördan. Departementschefen erkänner (prop. sid. 143) att denna anmärkning kan vara riktig såvitt angår större delen av straffrättsområdet, men att det finnes exempel på liknande föreskrifter i andra författningar. Departementschefens argumentering för bibehållande av utredningens förslag synes icke bärande och det torde icke vara någon större olägenhet att omforma stadgandet sålunda, att straffansvar inträder endast därest omständigheterna göra sannolikt att brottet skett med husbondens vetskap och vilja.

Under åberopande av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att våra synpunkter måtte vinna beaktande vid förfogandelagens och ransoneringslagens antagande samt att därav föranledda ändringar i författningstexterna måtte vidtagas.

Stockholm den 27 januari 1954.

Stig F. Hansson
i Önnarp.

Harald Larsson
i Hedenäset.

Holger Adolfsson.